

ОСНОВИ ІНФОРМАТИКИ ТА ОБЧИСЛЮВАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ

Г.И.Светозарова
А.А.Мельников
А.В.Козловський

ПРАКТИКУМ ПО ПРОГРАМУВАННЮ

НА МОВІ БЕЙСИК ТА ПАСКАЛЬ

Додаткові вправи

Навчально-методичний комплекс.

 – **Всі задачі цього збірника мають розв'язок на
Алгоритмічній мові, Бейсику та Паскалі**

Розробили вчителі інформатики
Таращанської гімназії “ЕРУДИТ”

В.В. Іценко

В.О.Іценко

Москва "Наука"
1988 рік.

Вправа №1.

Обчислити:

$$a) 1 + \frac{1}{2} + \dots + \frac{1}{10};$$

$$б) 5 + 8 + 11 + \dots + 35;$$

$$в) 1 + 3 + 3^2 + \dots + 3^{10};$$

$$г) 1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{2^2} + \dots + \frac{1}{2^{10}};$$

$$д) \frac{2}{3} + \frac{3}{4} + \frac{4}{5} + \dots + \frac{10}{11};$$

$$е) 4 \cdot 6 \cdot 8 \cdot \dots \cdot 20;$$

$$ж) 2 + 2^2 + 2^3 + \dots + 2^{10};$$

$$з) 15 \cdot 16 \cdot 17 \cdot \dots \cdot 25;$$

$$и) y = \frac{1}{2} + 2x^3 \quad \text{при } x = -5, -4, \dots, 5;$$

$$у) y = 2x + x^2 \quad \text{при } x = 2, 4, \dots, 20;$$

$$к) y = 10x^2 \quad \text{при } x = -2, -1.8, \dots, 2.$$

Вправа № 2.

Одержати і надрукувати послідовність з n натуральних чисел, що утворена по такому правилу: кожне число в послідовності, починаючи з третього, одержується додаванням двох попередніх чисел. Перші два числа однакові і дорівнюють 1. (Така послідовність називається числами Фібоначчі.)

Вправа № 3.

Обчислити n -й член послідовності, утвореної дробами: $1/1, 2/1, 3/2, \dots$, тобто чисельник (знаменник) наступного члена послідовності одержується додаванням чисельників (знаменників) двох попередніх членів. Чисельники перших двох членів рівні 1 і 2, знаменники – 1 і 1.

Вправа № 4.

У вправі 3 обчислити член послідовності, який відмінний від попереднього члена не більше ніж на 0,001.

Вправа № 5.

По древній легенді, мудрець, який винайшов шахи, вимагав від персидського шаха таку кількість пшениці, щоб нею можна було б порити шахову дошку, поклавши на першу клітинку одне зерно, на другу клітинку – 2, на третю – 4 і т. д., тобто, вміщуючи на кожну наступну клітинку в два рази більше зерен, ніж на попередню. Яка кількість зерна може покрити дошку? (Вважати, що в одному грамі 15 зерен). З якою точністю одержаний результат?

Вправа № 6.

Вважаючи, що Земля – ідеальна сфера с радіусом $R \approx 6350$ км, визначити відстань до лінії горизонту з висоти 1, 2, ..., 10 км.

Вправа № 7.

При заданому x обчислити наближену суму $S = e^x = \sum_{i=0}^{\infty} \frac{x^i}{i!}$ ($0! = 1$), припинить обчислення, коли черговий член по абсолютній величині буде менше 0,0001.

Вправа № 8.

При заданому x обчислити суму

$$S = 1 - \frac{2}{3}x + \frac{3}{4}x^2 - \frac{4}{5}x^3 + \dots + \frac{11}{12}x^{10}.$$

Вправа № 9.

При заданому x обчислити суму

$$S = \sin x = \sum_{i=0}^{\infty} (-1)^i \frac{x^{2i+1}}{(2i+1)!},$$

припинить обчислення, коли черговий член суми по абсолютній величині буде менше 0,0001.

Вправа № 10.

Обчислити

$$S = \cos x = \sum_{i=0}^{\infty} (-1)^i \frac{x^{2i}}{(2i)!},$$

при значеннях x , що змінюються в межах від $\pi/10$ до $\pi/2$ з кроком $\pi/10$. Обчислення припинити, коли черговий член суми по абсолютній величині буде менше 0,0001.

Вправа № 11.

Розв'язати рівняння $x = 0,5(\sin x^2 - 1)$, обчислюючи $x_{n+1} = 0,5(\sin x_n - 1)$, $n = 1, 2, \dots$, при $x_0 = 0,4$. Обчислення припинити, коли буде виконана умова $|x_{n+1} - x_n| \leq 0,0001$.

Вправа № 12.

Для заданих a і b одержати

$$C = \begin{cases} \max(a, b), & \text{если } a > 0, \\ \min(a, b), & \text{если } a < 0. \end{cases}$$

Вправа № 13.

Задано n пар чисел a і b . Одержати n чисел $c = \max(a, b)$.

Вправа № 14.

Для заданих a, b, c одержати $z = \max(\min(a, b), c)$.

Вправа № 15.

Для функцій, заданих графічно на рис.5.1, визначити значення y при заданому значенні x .

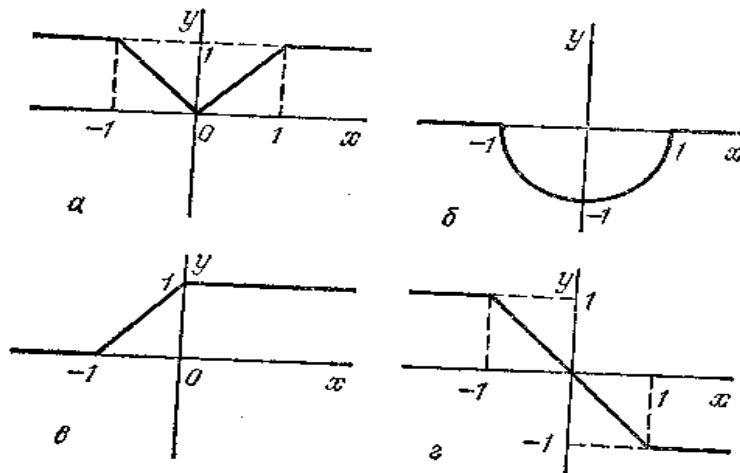

Рис. 5.1

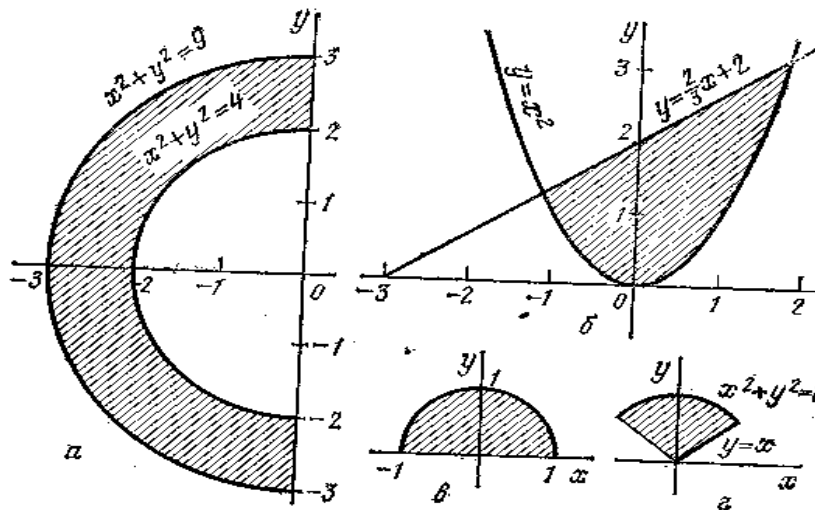

Рис. 5.2

Вправа № 16.

Визначити, чи належить задана точка (x, y) фігурі, зображеній на рис. 5.2.

Вправа № 17.

Сформувати масив розміром 10×19 по такому правилу. В першому рядку середній (десятий) елемент дорівнює 1, решта елементів нульові, $(i+1)$ -й елемент кожного наступного рядка одержується додаванням i -го і $(i+2)$ -го елементів попереднього рядка. Ненульові елементи одержаного масиву утворюють так званий трикутник Паскаля.

Вправа № 18 а.

Задана матриця розміром $N \times M$.

а) Просумувати елементи кожного рядка. Результат одержати у вигляді вектора розміром N .

Вправа № 18 б.

Задана матриця розміром $N \times M$.

б) Просумувати елементи кожного стовпчика. Результат одержати у вигляді вектора розміром M .

Вправа № 19 а.

Задана матриця розміром $N \times M$.

а) Знайти максимальний елемент кожного рядка. Результат одержати у вигляді вектора розміром N .

Вправа № 19 б.

Задана матриця розміром $N \times M$.

б) Знайти мінімальний елемент кожного стовпчика. Результат одержати у вигляді вектора розміром M .

Вправа № 20.

Задана квадратна матриця розміром $N \times N$. Переставити місцями головну і побічну головну діагоналі.

Вправа № 21.

Сформувати матрицю розміром $N \times 3N$, складену з трьох одиничних квадратних матриць розміром $N \times N$.

Вправа № 22 а.

Просумувати елементи, розміщені по периметру матриці розміром

а) $N \times M$.

Вправа № 22 б.

Просумувати елементи, розміщені по периметру матриці розміром

б) $N \times N$.

Вправа № 23.

Заповнити нулями елементи квадратної матриці, розміщені по периметру (використати один цикл).

Вправа № 24.

Задана матриця розміром $N \times N$. Просумувати елементи розміщених на всіх діагоналях, паралельних головній, включаючи головну. Результат одержати у вигляді вектора розміром $2N-1$.

Вправа № 25 а.

З матриці розміром $N \times N$ сформувати одномірний масив по наступному правилу:

а) елементи першого рядка - в порядку зростання індексів стовпчиків, елементи другого рядка - в порядку зменшення індексів стовпчиків, елементи третього рядка - в порядку зростання індексів стовпчиків, елементи четвертого рядка - в порядку зменшення індексів стовпчиків і т.д.

Вправа № 25 б.

З матриці розміром $N \times N$ сформувати одномірний масив по наступному правилу:

б) елементи першого стовпчика - в порядку зростання індексів рядків, елементи другого стовпчика - в порядку зменшення індексів рядків, елементи третього стовпчика - в порядку зростання індексів рядків, елементи четвертого стовпчика - в порядку зменшення індексів рядків і т.д.

Вправа № 25 в.

З матриці розміром $N \times N$ сформувати одномірний масив по наступному правилу:

в) елементи N -го рядка - в порядку зменшення індексів стовпчиків, елементи $(N-1)$ -го рядка - в порядку зростання індексів стовпчиків, елементи $(N-2)$ -го рядка - в порядку зменшення індексів стовпчиків, елементи $(N-3)$ -го рядка - в порядку зростання індексів стовпчиків і т.д.

Вправа № 25 г.

З матриці розміром $N \times N$ сформувати одномірний масив по наступному правилу:

г) елементи N -го стовпчика - в порядку зменшення індексів рядків, елементи $(N-1)$ -го стовпчика - в порядку зростання індексів рядків, елементи $(N-2)$ -го стовпчика - в порядку зменшення індексів рядків, елементи $(N-3)$ -го стовпчика - в порядку зростання індексів рядків і т.д.

№ 26 а.

В матриці $N \times N$ (N - парне) поміняти місцями:

а) елементи першого і четвертого рядка, елементи третього і четвертого рядка і т.д.

Вправа № 26 б.

В матриці $N \times N$ (N - парне) поміняти місцями:

б) елементи першого і другого стовпчиків, елементи третього і четвертого стовпчиків і т.д.

Вправа № 27 а.

В матриці $N \times N$ поміняти місцями:

а) елементи першого і останнього рядків, елементи другого і $(N-1)$ -го рядків, і т.д. до середнього рядка (якщо N - непарне) або до рядків з номерами $N/2$ і $N/2+1$ (якщо N - парне).

Вправа № 27 б.

В матриці $N \times N$ поміняти місцями:

б) елементи першого і останнього стовпчиків, елементи другого і $(N-1)$ -го стовпчиків, і т.д. до середнього стовпчика (якщо N - непарне) або до стовпчиків з номерами $N/2$ і $N/2+1$ (якщо N - парне).

Вправа № 28 а.

Матрицю $N \times N$ повернути (без використання допоміжних масивів):
а) на 90 градусів вправо.

Вправа № 28 б.

Матрицю $N \times N$ повернути (без використання допоміжних масивів):
б) на 180 градусів вправо.

Вправа № 28 в.

Матрицю $N \times N$ повернути (без використання допоміжних масивів):
в) на 90 градусів вліво.

Вправа № 29 а.

В матриці $N \times N$ поміняти місцями елементи:
а) симетрично відносно головної діагоналі.

Вправа № 29 б.

В матриці $N \times N$ поміняти місцями елементи:
б) симетрично відносно побічної головної діагоналі.

Вправа № 30 а.

Просумувати елементи квадратної матриці розміром $N \times N$:
а) розміщені в її верхній чверті, обмежені головною і побічною головною діагоналями, включаючи елементи, розміщені на діагоналях.

Вправа № 30 б.

Просумувати елементи квадратної матриці розміром $N \times N$:
б) розміщені в нижній чверті, обмежені діагоналями, включаючи діагоналі.

Вправа № 30 в.

Просумувати елементи квадратної матриці розміром $N \times N$:
в) розміщені в правій чверті, обмежені діагоналями, включаючи діагоналі.

Вправа № 30 г.

Просумувати елементи квадратної матриці розміром $N \times N$:
г) розміщені в лівій чверті, обмежені діагоналями, включаючи діагоналі.

Вправа № 31 а.

Для матриці розміром $N \times N$ заповнити одиницями:
а) нижню половину, включаючи середній рядок, якщо N - непарне, за виключенням елементів, розміщених правіше від головної діагоналі.

Вправа № 31 б.

Для матриці розміром $N \times N$ заповнити одиницями:
б) праву половину, включаючи середній стовпчик, якщо N - непарне, за виключенням елементів, розміщених лівіше головної діагоналі.

Вправа № 31 в.

Для матриці розміром $N \times N$ заповнити одиницями:

в) верхню половину, за виключенням елементів, розміщених правіше побічної головної діагоналі.

Вправа № 31 г.

Для матриці розміром $N \times N$ заповнити одиницями:

г) верхню половину, за виключенням елементів, розміщених лівіше головної діагоналі.

Вправа № 31 д.

Для матриці розміром $N \times N$ заповнити одиницями:

д) ліву половину, за виключенням елементів, розміщених правіше побічної головної діагоналі.

Вправа № 32 а.

В матриці $N \times N$ помінять місцями елементи:

а) розміщені в верхній і нижній чвертях, обмежені головною і побічною головною діагоналями (за виключенням елементів розміщених на діагоналях).

Вправа № 32 б.

В матриці $N \times N$ помінять місцями елементи:

б) розміщені в лівій і правій чвертях, обмежені головною і побічною головною діагоналями (за виключенням елементів розміщених на діагоналях).

Вправа № 33 а.

Сформувати вектор розміром 4, елементами якого є відповідні елементів матриці розміром $N \times N$:

а) першим елементом - сума елементів матриці над головною діагоналлю, другим елементом - сума елементів матриці під головною діагоналлю, третім елементом - сума елементів матриці над побічною головною діагоналлю, четвертим елементом – сума елементів матриці під побічною головною діагоналлю.

Вправа № 33 б.

Сформувати вектор розміром 4, елементами якого є відповідні елементів матриці розміром $N \times N$:

б) першим елементом - сума елементів, розміщених в верхній чверті, обмежені головною і побічною головною діагоналями, (без елементів діагоналей), другим - сума елементів, розміщених в правій чверті, обмеженою головною і побічною головною діагоналями, третім - сума елементів, розміщених в нижній чверті, обмежені головною і побічною головною діагоналями, четвертим - сума елементів, розміщених в лівій чверті, обмеженою головною і побічною головною діагоналями.

Вправа № 34.

Задані масиви X, Y розміром N. Масив X містить індекси від 1 до N (всі елементи різні). Елементи масиву Y переставити таким чином, щоб елемент, який знаходиться на 1-му місці, виявився на місці елемента, індекс якого вказаний в X(I).

Вправа № 35.

В масиві, заповненому наполовину, продублювати всі елементи з збереженням порядку слідування (наприклад, задано масив X=(3, 8, ...), одержати масив X=(3,3,8,8,...)).

Вправа № 36.

Із заданого масиву вилучити елементи, які повторюються. Масив стиснути.

Вправа № 37.

З масиву вилучити елементи, які зустрічаються тільки один раз. Масив стиснути.

Вправа № 38.

Розріджену матрицю (яка містить незначну кількість відмінних від нуля елементів) представити у вигляді трьох одномірних масивів, елементами якого є: номери рядків, номери стовпчиків і значення ненульових елементів.

Вправа № 39.

Задано вектор розміром N. Визначити індекс елемента, найбільш близького до середнього значення елементів цього вектора.

Вправа № 40.

Задано вектор розміром N. Визначити середнє значення його елементів, відкинувши попередньо мінімальний і максимальний елементи.

Вправа № 41.

В заданому масиві поміняти місцями парні і непарні елементи (перший з другим, третій з четвертим і т.д.).

Вправа № 42.

В довільній послідовності чисел (не більших 100), заданій в вигляді одновимірного масиву, знайти найдовшу послідовність, впорядковану по зростанню.

Вправа № 43. Знайти норму S матриці A розміром N×N по формулі:

$$S = \max_i \sum_{j=1}^n |a_{ij}|$$

Вправа № 44.

Задана послідовність N чисел $a_1, a_2, \dots, a_n$. Знайти її середнє геометричне $(\sqrt[n]{a_1 \cdot a_2 \cdot \dots \cdot a_n})$.

Вправа № 45.

Задана послідовність чисел. Впорядкувати їх таким чином, щоб спочатку були розміщені всі від'ємні числа з збереженням порядку їх слідування, а потім додатні (включаючи 0) також з збереженням порядку слідування. Допоміжного масиву не використовувати.

Вправа № 46.

Скласти програму – тест: “Чи легко Ви заводите друзів”?

Учасник повинен виконати три завдання.

I. Відповісти на запитання (в дужках – бали: перше число – “ТАК”, друге “НІ”):

1. Чи обдурював Вас коли-небудь друг? (15, 5);
2. Чи вважаєте Ви себе знавцем людей? (20, 2);
3. Ви віддаєте перевагу подорожувати на самоті? (4, 12);
4. Чи любите Ви перебувати в гурті? (15, 8);
5. знаєте ви жильців свого під'їзду? (12, 6).

II. Вказати номери вірних тверджень (в дужках очки: перший – номер вказаний, другий – ні):

1. Дружбу не можуть замінити інші захоплення (5, 15);
2. В біді тебе покине і друг (3, 12);
3. Спочатку подумай про друга, а потім про себе (20, 1);
4. Не слід вимагати від друзів надто багато (20, 6);
5. Чим більше друзів, тим краще (5, 10).

III. Вкажіть номери рис, які повинен мати друг:

1. Відвертий (30);
2. Вірний (40);
3. Винахідливий (10);
4. Красивий (6);
5. Інтелігентний (8);
6. Скромний (15);
7. Цікавий (5);

Визначення результатів тестування:

- 1) до 140 балів – друзів Ви знаходите дуже тяжко. Ви не вірите в те, що можна зустріти дійсного друга. Більше довіри до людей;
- 2) від 140 до 180 балів – Ви добре знаєте людей. У Вас є друзі. Вони Вас не підведуть;
- 3) від 181 балів – у Вас багато друзів. Але чи справжні це друзі? Ви їх легко заводите, але можете легко образити і загубити.

Вправа № 47.

В заданому тексті (слова розділяються одним проміжком) поміняти місцями перше і останнє слово.

Вправа № 48.

В заданому тексті (слова розділені одним проміжком) знайти, і якщо є, надрукувати всі слова - паліндроми (тобто такі слова, які однаково читаються зліва направо і справа наліво).

Вправа № 49.

Визначити, чи є заданий текст паліндромом (проміжки між словами до уваги не приймати).

Вправа № 50.

Здійснити всі циклічні зсуви слів в заданому тексті вліво (слова розділені одним проміжком). Кожен одержаний при цьому текст вивести на друк.